Skolinspektionen

Beslut

Hedebyskolan
Centrumvägen 16 B
Box 33
610 70 Vagnhärad

2010-05-20
1 (21)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Hedebyskolan skolan i Trosa kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Hedebyskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena

- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

- eleverna möter olika slags texter

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Hedebyskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Linköping. Redovisningen ska beskriva vilka åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Hedbyskolan i Trosa kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Hedebyskolan i Trosa kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport ”Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6”.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.[1]

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Hedebyskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Utredaren Lena Stadler och experterna Karin Ederö och Monica Shaffeir har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorerna, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Hedebyskolan gjordes den 5-9 oktober 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen*:

[1] För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport ”Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6”.

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten*:

- eleverna möter olika slags texter

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

- varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Hedebyskolan

Hedebyskolan är Trosa kommuns största skola och den enda skolan i kommunen som har hela åldersperspektivet från förskoleklass till årskurs 9. Sammantaget har skolan cirka 500 elever. Vid granskningsbesöket hade skolan 149 elever i årskurs 4-6 fördelade på sex klasser. Skolans ledning består av två rektorer med ansvar för elever i årskurs F-9 indelade i varsitt ”spår”. Lärarna i årskurs F-5 är indelade i två arbetslag, F-2 och 3-5 och lärarna i årskurs 6-9 bildar två arbetslag. Skolan har under de senaste åren haft ett minskande elevunderlag.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Hedebyskolan ges genom organisationen av undervisningen möjlighet till kommunikation och samarbete. För att ge eleverna en än större möjlighet till kommunikation kan grupp och pararbete användas i större utsträckning.

Genom att eleverna själva väljer bl.a. bänkböcker har de inflytande över innehållet i undervisningen och kan påverka den efter eget intresse. Granskningen visar dock att eleverna i mindre grad är med vid utformningen av undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i svenska på Hedebyskolan är varierad och det förekommer läsning av texter på olika sätt. Undervisningen bedrivs både i helklass, i grupp, i par och som enskilt arbete. Elevernas möjlighet till kommunikation sker i huvudsakligen i helklass men också mellan elever vid par- eller grupparbeten. Skolan använder även gruppdelning som ett led i individanpassningen i arbetet med läsprocessen.

Skolan arbetar med tematiska upplägg i svenskämnet i form av t.ex. författartema, men också ämnesövergripande som skolans val där svenskämnet och de naturorienterande ämnena ingår i temat ”Skogen”. Integrering med andra ämnen förekommer i mindre grad.

Eleverna är delaktiga i planeringen genom att de exempelvis får välja sin egen ”bänkbok” och påverka i valet av olika lästeman.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Undervisningen i Hedebyskolan kännetecknas av att skolan arbetar med att låta eleverna läsa mycket skönlitteratur. Denna litteratur är eleverna till stor del med och väljer själva och lärarna tar ansvar för att eleverna läser texter anpassade efter deras utvecklingsnivå. Eleverna ges också möjlighet att läsa olika typer av texter.

Flera lärare visar också exempel på hur de förbereder eleverna inför arbetet med läsning och hur de arbetar med bearbetning och kommunikation av olika texter. Detta arbete förekommer dock inte i alla klasser och det sker med varierad kvalitet.

Vid läsning i elevernas bänkböcker, vilken är en stor del av elevens enskilda läsning, förekommer också i mindre grad arbete med att utveckla elevens förförståelse samt att bearbeta och kommunicera texten. Bearbetningen av texten fokuserar ofta på innehållet och det sker ett mer begränsat arbete med att bearbeta olika texters struktur. Elevernas möjlighet att kommunicera kring de texter som de läser, bör också utvecklas, så att eleverna får fördjupa sin textförståelse.

Med tanke på de variationer som skolinspektionen sett i arbetet med läsprocessen visar granskningen därför att skolan behöver förbättra sitt arbete med förförståelse, bearbetning och kommunikation, så att alla elever ges en utbildning av god kvalitet.

Samtliga lärare gör en bedömning av elevens läsutveckling. Denna bedömning ligger till grund för elevens skriftliga omdöme i ämnet svenska

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

I svenskundervisningen i Hedebyskolan ger lärarna eleverna möjlighet att möta olika slags texter. Detta sker dels genom läsning av texter i läroböcker, där olika typer av texter ingår, dels genom läsning av skönlitteratur. Elevernas egenproducerade texter används däremot sällan.

Eleverna får själva välja sina bänkböcker och önska ämne inför temaläsning. Läraren upplevs av eleverna som ett gott stöd när det gäller att hitta rätt nivå på böcker för varje individ. Läsningen individualiseras bl.a. genom att vissa elever får lyssna på Daisyskivor

I läsundervisningen förekommer högläsning av lärare och av elever samt tyst läsning. I de flesta klasserna läser läraren högt i början av lektionerna. I samband med högläsningen kan eleverna få rita. Eleverna läser högt i smågrupper eller då de läser delar av en text högt i klassen. Högläsningen i klassen organiseras ibland i form av ”stafettläsning” där eleverna turas om att läsa delar av en text högt. De elever som inte önskar läsa högt kan då ”passa”. I någon årskurs har eleverna som läxa att läsa högt hemma en kvart om dagen för en vuxen.

Den största delen av läsningen består av att eleverna läser tyst. Eleverna läser tyst i samband med undervisning av läsförståelse, genom läsning i en lärobok, och när eleverna läser skönlitterära böcker. Skönlitteratur läses antingen i böcker som ingår i ett speciellt lästema eller i de böcker eleverna själva valt att ha som ”bänkbok”. Bänkboksläsning är den mest förekommande formen av läsning och den äger rum vid ett flertal tillfällen varje vecka.

Hur mycket lärarna arbetar med förförståelsen av en text varierar mellan olika klasser på skolan. I de klasser där lärarna arbetar med att utveckla elevernas förförståelse skapas den i stor utsträckning i helklass, där läraren i arbetet kan ta stöd av bilder, kartor samt öppna frågeställningar. Läraren kan även ha en genomgång av innehåll och ord och begrepp innan eleverna läser texten. Dock förekommer det också, som eleverna beskriver det, att de ”bara tar upp boken och börjar läsa och sen berättar läraren vad vi ska göra”. Detta gäller framförallt då eleverna läser i sina egna skönlitterära böcker.

I arbetet med att bearbeta texter beskriver lärarna att de arbetar på olika sätt. Läraren kan, efter att eleverna läst texten, ge eleverna frågor på texten som de ska svar på. Lärarna kan även ge eleverna frågor om textens innehåll och låta eleverna sammanfatta innehållet skriftligt antingen enskilt eller i grupp. Bearbetning kan även ske genom att läraren ger eleverna i uppgift att skriva stödord från texten för att sedan med hjälp av dem sammanfatta innehållet. Ett varierat arbetssätt eftersträvas av lärarna så det kan passa ”alla elever”. Genom att läraren ger eleverna möjlighet att möta olika slags texter, främst texter i läroböcker i svenska och skönlitterära texter, får eleverna i viss mån träna olika lässtrategier. Eleverna görs även medvetna om olika texters kännetecken i form och språk. Eleverna upplever att de bearbetar texter genom att ”de läser texten och räcker upp handen då de inte förstår och då förklarar läraren”.

Bearbetning av textens struktur och kommunikation kring texter sker i mindre utsträckning. Det kan förekomma t.ex. i form av att lärare ger eleverna respons på texter som de skrivit eller att lärare frågar efter vad som kommer att hända i nästa kapitel i en högläsningsbok. Samtal där eleverna ges möjlighet att uttrycka sina tankar och känslor kring vad de läst förekommer mer sällan. Eleverna beskriver att de pratar om böckerna de läst på rasterna, då de berättar om bra respektive dåliga böcker för varandra, men att sådana diskussioner inte så ofta äger rum under lektionstid.

Lärarnas bedömning och resultatuppföljning görs med hjälp av nationella prov, diagnoser och olika tester. Bedömningen av elevernas nationella prov i årskurs 3 och 5 görs gemensamt av de undervisande lärarna med stöd av speciallärare. Några kunskapsprofiler har inte gjorts i samband med de nationella proven. Utöver detta arbete utarbetar varje lärare sina egna metoder för bedömning av elevens läsförståelse. Det kan ske i form av uppföljning av arbetet i läsförståelsehäften, utvärdering i hembok samt utvärdering av undervisningen tillsammans med eleverna. Eleverna berättar att de märker om de har blivit bättre på att läsa genom att det går lättare och snabbare att läsa när de läser högt för klassen. Lärarna menar att regelbundenhet, elevernas intresse

för läsning och att eleverna läser hemma är viktiga faktorer för att eleverna ska utveckla sin läsförståelse Resultaten av bedömningarna används i arbetet med individanpassning så rätt elev får rätt material och läxor samt till nivåanpassning på individ eller gruppnivå. De används även för att kunna bedöma om en elev är i behov av särskilt stöd.

I Hedebyskolan upprättas individuella utvecklingsplaner och skriftliga omdömen i svenska. Eleverna får veta hur de ligger till i sin läsutveckling under utvecklingssamtal och när det skrivs om läsutvecklingen i den individuella utvecklingsplanen.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Den fysiska miljön stödjer undervisningen genom att skolan har ett nära samarbete med biblioteket och genom att det även i övrigt finns en god tillgång till texter. Tillgången på texter i klassrummen skulle dock kunna vara större.

Rektorerna följer upp skolans resultat och har efter en analys av elevernas resultat i svenska, med inriktning på läsprocessen, lyft fram en rad punkter som skolan ska arbeta med under läsåret 2009-2010. Denna analys kan dock i större utsträckning ligga till grund för skolans pedagogiska samtal och kompetensutveckling, vilket rektorerna kan ta ett utökat ansvar för.

Vidare framgår av granskningen att undervisningen i svenska huvudsakligen bedrivs av lärare med utbildning i ämnet. Rektorerna bör dock sträva efter att samtliga undervisande lärare i svenska har utbildning i ämnet.

Skolinspektionens iakttagelser

I anslutning till skolan finns ett kommunalt bibliotek. Skolan och biblioteket samverkar med att ordna författarbesök, biblioteksgrupper och evenemang som uppmuntrar läsning. Bibliotekets personal hjälper också till med att välja ut böcker till skolans bokteman. På skolan genomför man under läsåret ett projekt där alla läser på morgnarna. Även i den s.k. Stensalen som ligger i anslutning till elevernas klassrum i årskurserna 4-5 finns böcker som eleverna kan låna. I klassrummen finns skönlitterära böcker och elevtexter i tillgängliga i mindre utsträckning. Stöd i form av it-utrustning finns i form av en smartboard och av datorer i vissa klassrum, samt datorer till lässvaga eleverna. För årskurs 4-5 finns även datorer samlade i ett mediatek.

Svenskundervisningen på skolan bedrivs av lärare med pedagogisk utbildning. Huvuddelen av lärarna har också utbildning i ämnet svenska. I samtliga årskurser är svensklektionerna parallella för att en speciallärare ska kunna utgöra en extra lärarresurs i arbetet med läsprocessen.

Rektorerna följer upp elevernas resultat i svenska på skolnivå i årskurs 3, 5,7,8 och 9. I dessa årskurser bedöms olika målindikatorer varav ” läsa ”är en. Analysen av undervisningen i svenska med inriktning på läsprocessen har resulterat i en rad åtgärder. Skolan ska under läsåret 09-10 bl.a. arbeta med fortsatt fokuserad lästräning med speciellt fokus på pojkar och flickors olika resultat för att nå ökad måluppfyllelse.

I vissa årskurser kan samverkan om undervisningen i svenska med inriktning på arbetet med läsprocessen förekomma i ämnesarbetslaget. I andra arbetslag förekommer dock normalt inte något utvecklingsarbete eller några diskussioner om läsprocessen. Genom kommunens nätverk med träffar var tredje vecka har lärarna under innevarande läsår möjlighet till kompetensutveckling inom ämnet svenska med inriktning på läsprocessen. Kommunen håller också på att ta fram gemensamma riktlinjer i för skriftliga omdömen.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Hedebyskolan ges genom organisationen av undervisningen möjlighet till kommunikation och samarbete.

Eleverna är till viss del delaktiga i planeringen genom att de får påverka såväl innehåll som aktiviteter inom olika arbetsområden. Trots det visar granskningen att en stor del av undervisningen är styrd och att elevernas möjlighet till inflytande när det gäller att planera och utvärdera undervisningen på så sätt är begränsat.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i de naturorienterande ämnena i Hedebyskolan är inriktat mot ett undersökande arbetssätt, vilket innebär att läsning av texter förekommer i liten utsträckning. Läsning av instruktioner m.m. förekommer både i helklass, i par - eller gruppläsning och vid individuellt arbete. Instruktionerna läser läraren ofta högt för hela klassen, men det förekommer också att eleverna turas om att läsa högt för varandra i helklass eller i grupp. I undervisningen förekommer tematiska arbetssätt.

I de naturorienterande ämnena använder lärarna i stor utsträckning ett material vilket har en bestämd arbetsgång som lärarna följer. Läraren bestämmer till stor del innehåll, arbetssätt, tidsutlägg och arbetsområde. Eleverna är delaktiga i planeringen genom att de får välja olika aktiviteter och innehåll inom ett arbetsområde.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Hedebyskolan behöver förbättra arbetet med att låta eleverna läsa texter i samtliga naturorienterande ämnen. Speciellt bör textläsningen utvecklas i fysik och kemi, i vilka ämnen läsning av texter nästan inte förekommer alls. I arbetet med texter bör särskild vikt läggas vid att eleverna får möta olika typer av texter samt att texterna är anpassade till elevernas utvecklingsnivå.

Hos lärarna finns en öppenhet för elevers olika intressen och sätt att lära. Eleverna förbereds på olika sätt inför läsning av de texter som förekommer genom att lärare går igenom nya ord och begrepp inför läsningen. Lärarna arbetar även medvetet med att utveckla elevernas förförståelse med hjälp av laborationer. Vid läsning av texter i de naturorienterande ämnena behöver skolan dock uppmärksamma och arbeta mer med bearbetning och kommunikation. Vid bearbetning och kommunikation av text fokuseras undervisningen oftast på textens innehåll. Bearbetning av olika texters struktur, träning av olika lässtrategier och kommunikation med syfte att få en fördjupad förståelse för texten förekommer i mindre utsträckning.

Samtliga lärare gör en bedömning av elevens kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena och eleverna ges skriftliga omdömen. I denna bedömning kan dock en större vikt läggas vid vilken betydelse elevens läsförståelse kan ha för elevens måluppfyllelse i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

De texter som förekommer på lektioner i de naturorienterande ämnena är främst faktatexter, beskrivningar, ritningar och elevernas laborationsböcker. Andra texter som används är laborationshäften med instruktioner eller lärarens texter. Ibland används In-

ternet som komplement till faktaböckerna. Elevernas egna texter används inte i undervisningen annat än vid redovisningar. Lärarna berättar att de ofta använder bilder, egna eller från läroböcker, och att eleverna ofta får i uppgift att rita istället för att skriva om texterna. Lärare och skolledning menar att de har som mål att eleverna ska tycka att det är kul, spännande och intressant med ämnena fysik, kemi och biologi. Eftersom lärarna bedömer att texterna i läroböckerna är för svåra, för faktaspäckade eller saknar förmågan att väcka elevernas intresse eller engagemang används de i liten utsträckning i de naturorienterande ämnena. När det förekommer textläsning i de naturorienterande ämnena är det företrädesvis i ämnet biologi.

Lärarna saknar berättande texter som anknyter till den naturorienterande undervisningen och texter som är anpassade till lässvaga elever. De lättlästa böcker/texter som finns är inte innehållsmässigt anpassade till den undervisningen de bedriver. De försöker dock att ge svagpresterande elever hjälp och stöd med läsning och bearbetning av text. För högpresterande elever finns möjlighet att läsa fler texter och/eller svårare texter efter eget val. Lärarna ger uttryck för att det finns en önskan om att utmana eleverna i sitt läsande, men att det just nu inte är något man arbetar med. De elever som intervjuats uppfattar att texterna är olika svåra eller lätta. Några elever upplever att texterna är ”bra och lagom” men att ”det skulle kunna finnas fler alternativ”.

Läsning sker genom att läraren läser högt för klassen eller genom att eleverna turas om att läsa högt för varandra i helklass eller i grupp. Det förekommer också att eleverna läser texter enskilt. Instruktionerna läser läraren ofta högt för hela klassen, eller också turas eleverna om att läsa dessa högt.

Eleverna förbereds på olika sätt inför läsning av de texter som förekommer genom att lärare går igenom nya ord och begrepp innan läsningen. Lärarna arbetar även med att utveckla elevernas förförståelse med hjälp av laborationer. Eleverna läser också texter som inte har bearbetats innan de ska läsas. Läraren talar då om vilka sidor eleven ska läsa och eleverna arbetar sedan enskilt eller i grupper med texterna. ”Man tar en bok och börjar”, som någon elev sa, eller: ” Man tittar i boken och väljer vad man ska skriva av”, som någon annan uttryckte det.

Eleverna bearbetar ämnesområden med hjälp av olika laborationer. De skriver hypoteser, fyller i resultat och ibland slutsatser i en skrivbok. Läraren ger respons på det eleverna skrivit och det förekommer att elevernas skrivande används som underlag i diskussioner. Det vanligaste sättet att arbeta med texter i de naturorienterande ämnena är att eleverna, efter en genomgång av texten, i helklass eller i grupp arbetar med frågor till texten. Eleverna svarar därefter enskilt eller i grupp på innehållsfrågor och lärarna leder klassgenomgång av svar på frågor.

Lärarna diskuterar elevernas tankar och frågeställningar i helklass och i grupp. Eleverna upplever att de kan få hjälp med något de inte förstår. Hos lärarna finns en öppenhet för elevers olika intressen och sätt att lära. ”Man får skriva det man kan om något

fast det inte står i faktaboken", säger en elev. Generellt sett pratar eleverna dock inte om texterna eller om egna upplevelser i samband med textinnehållet. Eleverna läser sällan sina texter för varandra och återberättar inte heller innehållet för varandra. När eleverna arbetar i grupp pratar läraren om vad som händer i gruppen, inte om innehållet i texterna. Om eleverna pratar om innehållet sker det spontant inom gruppen. Eleverna upplever att det är skillnad på texter i svenska och texter i naturorienterande ämnen. I svenska är det sagor, berättelser och fantasi. I naturorienterande ämnen är det fakta som de skriver ner eller läser. "Det händer att man fantiserar privat på NO-timmarna, men det pratar man aldrig om…", sa en elev.

Eleverna pratar genomgående om att de "märker" eller "känner" om de blivit bättre på att läsa. De förstår fler ord, kan läsa långa ord och de märker att det "flyter" bättre. Någon bedömning av elevernas läsförståelse och dess betydelse för elevens måluppfyllelse i de naturorienterande ämnena har dock inte gjorts. Bedömning och resultatuppföljning sker ämnesvis i de naturorienterande ämnena i årskurs 4-6 och eleven ges skriftliga omdömen för samtliga naturorienterande ämnen.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Av granskningen framgår att skolans tillgång till litteratur inte ger tillräckligt goda förutsättningar för läsprocessen i de naturorienterande ämnena.

För att kunna utvärdera undervisningens ändamålsenlighet behöver rektorerna också ta ansvar för att elevernas resultat i dessa ämnen följs upp och utvärderas.

Rektorerna behöver även ta ansvar för att i undervisningen i naturorienterande ämnen använda lärare med utbildning i ämnet. Även det organisatoriska stödet för undervisningen behöver stärkas så att personalen ges möjlighet till pedagogiska samtal och kompetensutveckling med inriktning på läsprocessen i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Det kommunala biblioteket används sällan i undervisningen i de naturorienterande ämnena och böcker och elevtexter inom de dessa ämnen finns i liten utsträckning tillgängliga i klassrummen. Datorer finns i varje klassrum samt i ett mediatek för årskurs 4-5.

Rektorerna följer upp skolans resultat i de naturorienterande ämnena i årskurs åtta och nio genom betygsammanställningar. De menar att elevernas resultat på skolan i dessa ämnen är svaga. Det har lett till att skolan förändrat undervisningen i de naturorienterande ämnena och satsat mycket på att stimulera intresset för ämnena genom att införa ett mer undersökande arbetssätt. På skolnivå görs ingen uppföljning av elevernas resultat i naturorienterande ämnena i årskurs 4-6.

Undervisningen i de naturorienterande ämnena på skolan bedrivs av lärare med pedagogisk utbildning. Skolan har haft svårt att rekrytera lärare i de naturorienterade ämnena och det har lett till problem med kontinuiteten i årskurs 4-6. Skolan organiseras både enligt ett klasslärarsystem och enligt ett ämneslärarsystem. Detta innebär att lärare i vissa klasser på skolan undervisar i de naturorienterande ämnena trots att de saknar utbildning i ämnet.

Undervisningen på skolan bedrivs delvis av lärare med utbildning i både svenska och naturorienterande ämnen. I de fall där det är samma lärare som arbetar med både svenska och naturorienterande ämnen upplever lärarna att ämnena går ” in i varandra”. I övriga fall finns det varken någon samverkan mellan svensklärare och lärare i naturorienterande ämnen eller någon gemensam syn på läsprocessen. I arbetslagen är det inte vanligt att det förekommer ämnesdiskussioner om den naturorienterande undervisningen. Lärarna beskriver ett stort behov av kompetensutveckling inom området ”elevers läsutveckling i naturorienterande ämnen”. De mål som skolan satt upp för läsåret 2009/2010 när det gäller läsprocessen har ett ämnesövergripande perspektiv när det gäller elevers rätt till kompensatoriska hjälpmedel.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Lena Stadler
Utredare

Kopia till: Trosa kommun

Bilaga 1

Bedömningsunderlag

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, ”få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga”. En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.[2] Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.[3] En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.[4]

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna.* Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärning samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.[5] Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.[6]

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

---

[2] Lpo 94, Kursplanen i svenska.

[3] Dysthe (1996).

[4] Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

[5] Lpo 94, 2.2

[6] se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006),Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter*, *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå*, *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten*, *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* och *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*.

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.[7] För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.[8] I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.[9]

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.[10]

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.[11]

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

---

[7] Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

[8] Lpo 94.

[9] Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

[10] Lpo 94.

[11] Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.[12]

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper. [13]

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.[14]

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.[15]

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtalar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.[16] Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.[17]

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms,* ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

---

[12] Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

[13] Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

[14] Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

[15] Se Ewald (2007).

[16] Thorson ”(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

[17] Løkensgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.[18]

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergipande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inlärning.[19] Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.[20]

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen.* Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.[21]

[18] 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

[19] Lpo 94

[20] Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

[21] Lpo 94

Bilaga 2

Referenslista

Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*

Brink L., (2009), ”Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet” i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*

Brink L (2005), ”Boksamtal under mellanåren” +”Välja bok” i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*

Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*

Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*

Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*

Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*

Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*

Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*

Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001.* Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.

Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen… En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*

Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund.

Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*

Hultin E. (2006) *”Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning”* Örebro Universitet.

Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*

Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader´s workshop*

Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000

Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete*” i *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*

Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*

Liberg C., (2009), ”Svenska elevers läsförmåga” i *Perspektiv på läsning, Svensklärarföreningens årsskrift 2009*.

Liberg C., (2006), ”Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket.*

Liberg C., (1996), ”Läsförståelse” i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*

Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.

Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande* 2002.

Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna.*

Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.

Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv.*

McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English.*

Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet.*

Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.

Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsres.a*

Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet (2006).

Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.

Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007*. Rapport nr 304.

Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförmågan hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen.* Rapport nr 305.

Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner*. Skolverkets aktuella analyser.

Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*. Rapport nr 250 och 251.

Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen*. Nationella kvalitetsgranskningar.

Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.

Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.

SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.

Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare.*

Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002.*

Regeringsbeslut U97/4444/S. *Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998*.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), ”Att läsa mellan och bortom raderna” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket.*

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij LS., (1934/2001), *Tänkande och språk.*

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) ”Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.